

OUT OF JOINT IS THE TIME OF FEMINISM

On Time Metaphors, Untimeliness and Ghosts

CLAUDIA LINDÉN

Keywords

Time, feminist theory, feminist historiography, Swedish feminism, untimeliness, anachronism, Claire Hemmings, Sara Edenheim, Katarina Honkanen, Jacques Derrida

Summary

The intention of this article is to follow Elizabeth Grosz' invitation to explore some of the ways that time constructions and time metaphors attain significance in contemporary feminist theory. Each history includes and produces different temporal structures. How these temporal structures work, the value ascribed to them, and their implications for feminist historiography, is discussed by looking at various examples of writing contemporary feminist history. How is the recent history between the 1970's and the present of Swedish feminist theory portrayed? Using Claire Hemmings' historiography of Anglo-American contemporary feminist theory, the article traces similar patterns in the way the development of Swedish feminism is described. The article shows that the common way to write the history of feminist theory in terms of breaks and turning points are deeply problematic. Basically these metaphors rest on a conception of time as serial and hierarchical. That the time is "out of joint" is a prerequisite for feminist work. Feminist theorization must be untimely in Nietzsche's sense. The later part of the article shows how concepts like untimeliness, anachronism and Derrida's concept of "hauntology", along with contemporary queer theoretical research on the literary Gothic, offer alternative constructions of time, which might make it possible to see feminist pioneers, not as specters either to be revenged or silenced, but as ghosts, as un-deads in a positive sense.

Feminister är otidsenliga varelser: vi återuppväcker glömda historier – och vi arbetar i skenet från en rättvisare framtid. Samtidigt har feministisk historieskrivning och debatt en tendens att bli lineär och inriktad på ”vändningar”. Claudia Lindén undersöker feminismens tidskonstruktioner och föreslår fortsatta samtal med ”spöken”.

UR LED ÄR FEMINISMENS TID

Om tidsmetaforer, otidsenlighet och gengångare i feministisk historieskrivning

CLAUDIA LINDÉN

“At least, no’ she corrected herself, ‘it wasn’t dead. That’s the funny thing. There was no voice, but I thought – oh, it sounds silly, but I could have sworn there was someone there. Someone who’d rung particularly for Hundreds, particularly for us.”
Sarah Waters, *The Little Stranger*.¹

”Ur led är tiden. Ve att jag är den, som föddes att den vrida rätt igen!” utbrister Hamlet just efter att han blivit uppmanad av sin fars vålnad att hämnas mordet på honom.² För Hamlet är farbroderns mord på sin egen bror och usurpering av drottningens säng och kungamakten ett brott mot ordningen, ett brott i tidens väv, så som den borde ha fortskridit. Vålnaden, som inte själv kan hämnas, är där för att avslöja ett brott, förhindra att det glöms bort och uppmana sonen att hämnas och att återställa successionsordningen – det vill säga att vrida tiden rätt igen. Kungamaktens far-son arv förstås som tid. Bara när rätt son följer på rätt kung kan uttrycket ”kungen är död, länge leve kungen” vara giltigt. I *Hamlet* har tiden själv avvikit från sin bana när kungen dödats, och måste vridas ”rätt igen”. Derrida, som skrivit om dessa Hamletcitat i *Marx spöken*, menar att vålnadens framträdande är ett tecken på att nuet är splittrat, hemsökt av både det

förgångna och det framtida: ”ett urledat nu som alltid riskerar att inte hålla samman någonting i den säkrade sammanhållningen hos någon som helst kontext vars gränser ännu skulle kunna vara möjliga att bestämma.”³

För feminister som lever med påbudet att förhindra glömskan av föregångarna och att hämnas/förhindra oförrätter mot kvinnor och mot avvikare från hegemoniska genusnormer, i det förflutna såväl som i framtiden, är tiden kanske ur led redan från början? Är inte rentav den feministiska tanketraditionens själva *raison d'être* att *vrida tiden*, om inte rätt, så i alla fall åt ett annat håll (många skulle ju säga att det är just feministerna som vrider tiden ur led)? Derridas syn på tiden som hemsökt av både dåtid och framtid är därför ett intressant verktyg. Även om syftet, inte som för Hamlet, kan vara att vrida tiden ”rätt” utan mer en fråga om vridning i sig, så är tidens element något som feministisk teori måste förhålla sig till. Just eftersom allt feministiskt arbete riktar sig mot en framtid som är på ett eller annat sätt frikopplad från nutiden, menar Elizabeth Grosz att feminismens verkliga objekt är *tid*:

to the extent that all radical politics is implicitly directed towards bringing into existence a future some how dislocated from the present, our very object and milieu is time. We need to address these assumptions about the nature of time and its role in political (and biological) struggle, but to some extent this is in itself only possible if we also address the cosmological and ontological elements that temporality entails.⁴

Temat för denna artikel är att följa Grosz uppmaning att undersöka några av de sätt som tidskonstruktioner och metaforer har betydelse i nutida feministisk teoretisering. Den ena gäller historieskrivning. Varje historieskrivning inbegriper och aktualiserar olika temporala strukturer. Hur dessa temporala strukturer fungerar, vilka värdeladdningar de har och vilka konsekvenser de får i feministisk historieskrivning diskuterar jag genom olika exempel på att skriva samtidshistoria. Hur gestaltar den svenska feministiska teorin sin egen närliggande historia mellan 1970-talet och nuet? Jag visar att de vanliga sätt vi har att skriva den feministiska tanketraditionens historia i termer av brott och vändningar är djupt problematiska. I grunden vilar sådana metaforer på en föreställning om tid som seriell och hierarkisk, liksom den förväntade tronföljden i Hamlet. Att tiden är *ur led*, det vill säga är kritisk mot en rådande ordning, menar jag är en grundförutsättning för feministiskt arbete. Feministisk teoretisering måste vara otidsenlig i Nietzsches mening. I artikelns senare del försöker jag visa hur begrepp som otidsenlighet, anakronism och Derridas begrepp ”hemsökologi” tillsammans med nutida queerteoretiskt inspirerad forskning på den litterära gotiken, erbjuder alternativa

konstruktioner av tid, som kanske gör det möjligt att se feminismens förmödrar, inte som vålnader som antingen skall hämnas eller tystas, utan som *gengångare*, som o-döda, i en positiv mening.

Problemet med diskontinuitet

En central fråga i relation till tidens problem gäller tolkningen av diskontinuitet i det historiska förloppet. Genom dramatisering av historien som "brott", "förlust" och "vändning" iscensätts temporala modeller som styr våra historiska förståelsemönster. Mitt syfte är dock inte att framhålla *en* korrekt historieskrivning vad gäller den feministiska tanketraditionens relation till historia och tid, utan att visa på hur temporala metaforer är verksamma i historieskrivningar och hur det kan ha problematiska implikationer.

Varje historieskrivning – även berättelser om i tiden närliggande händelser – inbegriper och aktualiserar olika temporala strukturer, som också ofta är starkt värde-laddade. Vare sig det förflutna konstrueras som något primitivt, eller som ett förlorat ursprung, är bilden av det förflutna värde-laddad. Huruvida det nyligen förflutna är primitivt eller ett förlorat paradiset står ofta i relation till en viss syn på teori. Uttryck som den "teoretiska vändningen" låter till exempel förstå att tiden nu vänder sig bort från något föregående som inte innehöll det som är det nya, nämligen "teorin". Ordet *vändning* implicerar på det sättet en rörelse från något bristfälligt, mer primitivt – en tid utan teori – till något mer högststående. Uttrycket "Efter teorin" är också starkt temporalt. Det måste funnits

ett "före" teorin om det nu finns ett "efter". Eftersom detta uttryck associeras med en skepsis mot teori i allmänhet får detta icke uttalade men underförstådda "före" teorin innebörden av ett förlorat ursprung. En bättre tid och plats före syndafallet som "efter" teorin kanske kan återupprättas. I båda fallen används det uteslutna för att konstruera den egna identiteten. Vare sig det sker genom ett bortstötande av det alltför lite teoretiserade eller genom en förlust av en tid före alltför mycket teoretisering – så är gestalten den samma. Den egna identiteten framkallas genom en exkludering av en icke önskvärd identitet.

Det slags brottskapande historieskrivning som kommer till uttryck i beskrivningar som den "teoretiska vändningen" och "efter teorin" tycks också underförstå ett glapp mellan det undersökta och teorin, såväl temporalt som spatialt. Först kommer kvinnorna, erfarenheterna, litteraturen eller vad det nu kan vara – därefter teorin. Risken är att det undersökta blir ett passivt då, i förhållande till teorins aktiva nu. Det framkallar en dikotomi som, med sin underliggande genuskodning, riskerar att på nytt producera just samma dikotoma struktur som den beskrev.

Genus och tidskonstruktion

Även om tidskonstruktioner inte är ett enormt forskningsfält så är det tillräckligt stort för att inte kunna redovisas i sin helhet här. Såväl filosofer, som litteraturvetare, idéhistoriker och begreppshistoriker har skrivit om tid som kulturellt fenomen på olika sätt. Nedan följer en redogörelse för hur några teoretiker, bland annat med

utgångspunkt i min egen disciplin litteraturvetenskap, visar på just värdeledningen som uppstår när det förflutna helt bryts loss från nutiden. Hur temporalitet gestaltas är

Historia blir det – för att tala med Heidegger – som inte längre sker.

av betydelse eftersom även temporalitet har en genuskodning med påföljande hierarkisk struktur.

Genusteoretikern och litteraturvetaren Rita Felski menar att genus inte bara påverkar det faktiska innehållet i historien, det vill säga vad som inkluderas och vad som exkluderas, utan också "the philosophical assumptions underlying our interpretations of the nature of social meaning."⁵ Som ett exempel lyfter Felski fram Marshall Bermans analys av Goethes *Faust* där hon visar på hur det kvinnliga i Gretchens gestalt kodas som det äldre i en negativ mening, just det som hindrar (den maskulina) moderniteten. Kvinnan förknippas med traditionens dödvikt och konservatism, som det aktiva, självständiga manliga subjektet måste komma förbi. På det sättet, menar Felski, får kvinnan funktionen av det som måste offras, och därmed blir hon exemplet på de nödvändiga förlusterna i den tvetydiga, men i slutändan spännande och förföriska logiken hos det moderna.⁶

I sin analys av Bermans sammanläsning av det maskulina med det moderna och det feminina med det konservativa visar Felski på hur en vanlig tolkning av modernitet som framåtskridande och nydaning också är kopplad till en temporal metaforik där

brott med det gamla står för nyskapande. Berman är ett exempel på hur temporalitetens genuskodning också framkallar dolda värdenormer och hierarkisering och omvänt. Om även historieskrivningens temporal metaforik har en genuskodning är det av högsta vikt att vara vaksam på hur den feministiska tanketraditionens egen historia skrivs.

Synen på oss själva som moderna har sin grund i den tidsuppfattning som styr vår syn på historien. Litteraturhistorikern Aleida Assmann som undersökt vår kulturs konstruktioner av tid skriver i *Tid och tradition. Varaktighetens kulturella strategier* om hur vår nutida tidsuppfattning uppstod i och med den franska revolutionen. Därmed frigjordes historien från sin förebildlighet och blev unik och irreversibel: "När historien fortskrider genom revolutioner, bryts det förflutna bort från samtiden och föråldras. Historia blir det – för att tala med Heidegger – som inte längre sker" skriver Assman.⁷ En sådan historiemodell tvingar oss att se det förgångna som något främmande och irreversibelt. Vilket är just vad som sker i tidsmetaforer som "brott" och "vändning". Assman menar att det är en historiemodell som framsprungit ur berättelsen och är all historiografis ryggrad, likväl är den bunden vid en bestämd tidsgestalt "nämligen den linjära och irreversibla följdens gestalt."⁸ Den tvingar oss, menar Assman, att betona förändring, utveckling och ersättning "samt att bortse från samtidigheten hos det icke samtida."⁹ (min kurs.) Detta tvång att bortse från samtidigheten i det icke samtida menar Assman är grundläggande för vår västerländska 1900-talskultur.

Även begreppshistorikern Reinhart Koselleck lyfter fram franska revolutionen som en brytpunkt i vår förståelse av historien som ett brott mellan tiderna och att det påverkar såväl vårt sätt att se på dåtiden som på framtiden. När helt nya erfarenheter registrerades i den egna historien, kunde också det förflutna begripas som principiellt annorlunda, menar Koselleck. Tidsåldrarna framträder därför i sin egenart inför framåtskridandets horisont, skriver Koselleck: ”Diagnosen av den nya tiden och analysen av de förgångna tidsåldrarna korresponderar med varandra”.¹⁰

Både Kosellecks och Assmanns analys visar på vilket sätt vår tidskonstruktion tvingar oss till en definition av tid och samtid som något som bara kan existera i förhållande till det som det inte är, det vill säga det *icke samtida*. Därmed impliceras också den genuskodning av dåtid som femininitet och nutid som maskulinitet som Felski pekat på i Bermans Goetheanalys. Assmanns, Kosellecks och Felskis exempel binds samman av det sätt på vilket de definieras genom ett absolut uteslutande av sitt andra, där samtidighet/modernitet/maskulinitet blir en norm för hur vi ska förstå världen.

I linje med Assmanns resonemang har också genusvetaren Katriina Honkanen i sin kritik av en traditionell användning av historisering pekat på hur en alltför låst serialitet i relation till temporalitet leder till just normativitet. Att låsa fast historisk tid i dåtid-nutid-framtid, det vill säga i en fast serialitet leder till en omöjlighet att se andra möjligheter än serien själv. Faktum är, skriver Honkanen, att möjligheter som radikalt stör eller bryter upp temporalitet och historicitet tycks otänkbara så länge man nöjer sig med dessa hierarkiska lösningar, vilket i sin tur leder till både normativitet och determinism.¹¹

I en historiografisk undersökning av den tidiga organiserade kvinnorörelsens historiker, lyfter Ulla Manns fram historieskrivningens ideologiska dimensioner. Manns visar hur kvinnorörelsens historiker har flera funktioner: ”som platser för minnet, viktiga vi-skapande socialiseringsinstrument, inlägg i tidens samhällsdebatt och inlägg i interna debatter”.¹² Denna dubbla riktning av inåt och utåt är kännetecknande för all feministisk historieskrivning. På det sättet är all feministisk historieskrivning också, medvetet eller omedvetet, ett debattinlägg i nutidens tolkningsfrågor.

Att reflektera över den egna historieskrivningen är nödvändigt för att undvika nya ideologiseringar med exkludering och inkludering. Många av dem som var med på 1970-talet skriver nu sina memoarer.¹³ Hur gestaltar då den svenska feministiska teorin sin egen närliggande historia, det vill säga mellan den andra vågens feminism på 1970-talet och nuet? Det rör sig ibland om personliga betraktelser och minnen som kanske inte upplevs som historieskrivning. Likväl är de det. Mitt syfte här är inte att ta strid kring ”vad som verkligen hände” på

1970- 80- och 90-talen, utan att fråga varför en viss historia berättas och hur den ger berättaren en viss identitet. Materialet som jag ska titta närmare på är ett urval av några minnesskildringar och artiklar i feministiska tidskrifters jubileumsnummer och/eller sammanfattande temanummer från de senaste åren. Utgångspunkten för urvalet har varit att det är just i jubileumsnummer, temanummer och/eller plattformartiklar med fokus på teori som sammanfattande historieskrivningar gjorts och historiesynen därför framträder som tydligast.

Den brittiska feministen Clare Hemmings har gjort en historiografisk undersökning av modern anglosaxisk feministisk historieskrivning och hon visar övertygande hur ideologisk även nutidshistoria kan bli. Hemmings urskiljer ett mönster som innebär att den feministiska historien tecknas i termer av tydliga epoker och skiljelinjer, vilka i princip sammanfaller med 1970-, 80- och 90-talen. Hemmings menar att det handlar om relationen till poststrukturalismen. Antingen tecknas historien som en fråga om *utveckling* från ett naivt förflutet, där 70-talet får representera det essentialistiska i motsats till 90-talets identitetskritik, eller så tecknas historien som en *förlust* där engagemang och politik försvunnit från dagordningen. Oavsett vilket ges poststrukturalismen huvudrollen, menar Hemmings: "Yet, however inflected, the chronology remains the same, the decades overburdened yet curiously flattened, and post structuralism animated as the key actor in challenging."¹⁴

Hemmings beskrivning av de tekniker som präglar "feminist storytelling" visar

att de ligger i linje med temporaliteten i Assmanns beskrivning av den linjära och irreversibla följdens gestalt, och även med Felskis analys av modernitetens förståelse av sig själv som resultatet av ett irreversibelt brott med traditionen och det förflutna med dess underliggande genuskodning. Hemmings beskrivning av den feministiska historieskrivningen, antingen som förlust eller som utveckling mot ett poststrukturalistiskt tänkande stämmer väl, som jag skall visa, även på svenska förhållanden.

Generationskonfliktens temporalitet

Under de senaste åren har flera av den andra vågens feminister skrivit minnesskildringar som uttrycker en kritik av nutiden och dagens feminister med hänvisning till en förlust av engagemang och enighet. Gunilla Thorgrens *Grupp 8 och jag* (2004) är ett exempel. Ett annat är professorn i genushistoria, Yvonne Hirdman, som försvarar det hon förstått kallas "klassisk genusteori", det vill säga uppfattningen att isärhållningen av manligt och kvinnligt är ett "grundläggande mönster" och där manlig överordning alltid är norm, istället för att lägga fokus på exempelvis heteronormativiteten. "Elementärt, min käre Watson", skriver Hirdman om isärhållningen av manligt och kvinnligt och fortsätter sin kritik av yngre queerfeminister: "Men det ska uppenbarligen inte vara elementärt. Det ska vara grumligt. Just grumligheten är ett 'tidens töcken'".¹⁵ Tidsligheten visar sig i att förlusten görs till något som skett med den yngre generationen, därmed blir det fråga om en generationskonflikt.

I tidskriften *Herthas* 150-års jubileumsnummer beskriver professorn i litteraturvetenskap Ebba Witt-Brattström också en generationskonflikt:

Feminismen befinner sig i kris. En historiskt sett unik ovilja att förstå och att lära av historien präglar dagens unga feminister. Politik i meningen konkret praktik är ute. Istället för aktioner med levande människor på gator och torg /.../ har vi fått bloggfarens hysteriska tyckande, karriärstisk mediefeminism och politiskt korrekt genusteori.¹⁶

I artikeln ”När systerskapet var politisk handling” i *Dagens Nyheter* 8/3 2011 spetsar Witt-Brattström till generationsmetaforiken ytterligare. Nu är det inte endast frågan om äldre och yngre kvinnor utan om pappas flickor som gör uppror mot sina mödrar:

Den systersolidariska ’mammakvinnan’ fick maka på sig för ständigt nya varianter av Pallas Athena, framsprungna ur pappagudarnas huvuden med uppdraget att styla om modersrättens hämndgudinnor till fadersrättens domesticerade ’dotterkvinnor’.¹⁷

När konflikten beskrivs som en konflikt mellan mödrar och döttrar, snarare än mellan olika feministiska hållningar, bidrar generationsmetaforiken till att cementera en temporalitet i det som Assmann kallar den ”irreversibla följdens gestalt”.¹⁸ I boken *Tusen systrar ställde krav* skriver Inga-Lisa Sangregorio, även hon en av de ursprungliga Grupp 8:orna: ”[J]ag har aldrig hört någon ta avstånd från sina förvillelser i kvinnorörelsen, vi hade roligt, vi hade rätt, och om de bara hade gjort som vi sa skulle allting ha varit mycket bättre idag!” (min kurs.)¹⁹

Både Witt-Brattströms och Sangregorios beskrivningar är exempel på den historia om förlust av engagemang som Hemmings beskriver som ett av de vanliga scenarierna för feministisk historieskrivning. ”A shift from the politicized, unified early second wave, through an entry into the academy in the eighties, and thence a fragmentation into multiple feminisms and individual careers, charts the story as one of loss of commitment to social and political change.”²⁰ Liksom i den anglo-amerikanska debatten, är det relationen till poststrukturalismen som står på spel även här. Det visas av både Hirdmans irritation mot ordvalet ”klassisk” genusteori och av att Witt-Brattström i *Hertha* tycks ta avstånd från kritiken av de essentialistiska riskerna med begreppet ”kvinna” som de postmoderna strömningarna medförde på 80-talet – som hon själv var med om att initiera. Nu beskriver hon det som en effekt av den moderna genusvetenskapen:

Många genusvetare på våra högskolor omhuldar den bisarra idén att själva benämmandet av någon som ’kvinna’ eller ’kvinnlig’ är en våldshandling som rättfärdigar det globala utnyttjandet av kvinnors arbetskraft och kroppar.²¹

Genusvetare och queeraktivister är identiska med de unga feministerna i Witt-Brattströms förlustscenario. Särskilt genusvetaren Sara Edenheim har öppet eller dolt apostroferats i flera artiklar av Witt-Brattström som någon som istället för att föra upp kvinnors erfarenheter på den politiska agendan ”förordar instantlösningen att mucka ur fängelset Kvinna”.²² I en polemisk artikel i *TGV* med rubriken ”Några ord till mina kära mödrar ifall jag hade några” avvisar Sara Edenheim tanken på att det skulle röra sig om en generationskonflikt och menar att det istället handlar om olika teoretiska traditioner. På de genusvetenskapliga institutionernas kurslistor är 70-talet nog så närvarande, men framför allt finns där ”andra feministiska teoribildningar än era”²³ skriver Edenheim:

Men det kan ju förstås också vara så att ni helt oegoistiskt oroar er för att vi skall behöva uppfinna hjulet igen. Det är därför jag skriver till er: oroa er inte. Vi arbetar ändå inte på samma hjul. Konflikten handlar nämligen inte om generation överhuvudtaget; ni är inte våra mödrar. Låt mig förklara. Vi läser och refererar en massa feministiska från er generation, det är bara det att det inte är just *er* vi läser.²⁴

Väl medveten om risken med att definiera feministisk teoretisering i termer av generationer, epoker och brott använder Edenheim inte själv någon beteckning på sin position. Däremot påpekar hon i en not att generationsmetaforiken tycks dölja en konflikt som handlar om ett för eller emot poststrukturalismen:

Det ’vi’ jag använder här är inte nödvändigtvis de facto den yngre generationen feministiska forskare, utan de av oss som (mot vår vilja) har interPELLERATS av en del av den äldre generationen såsom den *förlorade* generationen, där vår antagna vilshenhet beror på att vi i alltför stor utsträckning ägnar oss åt abstrakt teoretisering. Från denna medvetet vaga interpellation har jag dragit slutsatsen att ’vi’ egentligen består av både yngre och äldre feministiska forskare med ett uttalat poststrukturalistiskt utgångsläge.²⁵

I förlustscenariot betecknar poststrukturalismen ett fall, en förlust av engagemang. Men för många andra är den ett skifte att bejaka, även om detta bejakande många gånger innebär samma historia om ett brott, samma temporala problematik.

Oavsett vilket bekräftas den struktur som Hemmings pekat på, där poststrukturalismen ges huvudrollen i förloppet.²⁶

En annan historia – samma temporalitet

Poststrukturalismen spelar en central roll även i Mia Liinasons ”Position Paper” i *NORA* ”Institutionalized Knowledge: Notes on the Processes of Inclusion and Exclusion in Gender Studies in Sweden” som ett verktyg att skapa skillnad mellan konservativ och framåtskridande feministisk teoretisering.²⁷ Liinasons artikel är ett intressant tecken på hur långt etableringen av ämnet genusvetenskap hunnit. Ett nytt universitetsämne har vuxit fram under de senaste knappa två decennierna, en definition av ämnet, ett curriculum och kanske även en kanon håller på att formas och det finns all anledning att diskutera utgångspunkterna för dessa formationer.

I artikeln diskuterar Mia Liinason de inkluderingar och exkluderings som manifesteras genom den historieskrivning som etableras på grundkursen i genusvetenskap. Hennes syfte är att visa hur ämnet bygger upp en föreställning om en heteronormativ essentialistisk kvinnlighet och för Liinason är institutionaliseringen av feministisk kunskap också kopplad till ett nationalistiskt projekt.

Perceiving the institutionalization of feminist knowledge in academia both as an effect of and a cause of a national project, I suggest in the course of this paper that the production of a particular understanding of gender in gender studies supports the idea of gender as it is re/produced in the national discourse in Sweden.²⁸

Liinason tar fasta på en kursbok som används på många genusvetenskapliga institutioner, Lena Gemzöes *Feminism* (2002), som presenterar den feministiska teoretiseringens olika riktningar. Det är en bok som också riktar sig till allmänheten och har en uttalat introducerande och presenterande karaktär. Liinason kritiserar Gemzöe för att skapa en feministisk teoretisering som bygger på en dualistisk tvåkönsmodell som misslyckas med att se skillnaden mellan kvinnor.

Yet, in Gemzöe’s feminist vision, women are infallible and cannot oppress each other. To her differences between women are not significant, because the most important feminist struggle is the struggle against patriarchy. Accordingly, Gemzöe constructs women as a universal category, subordinated under a similarly universal oppression, enacted towards ’women as mothers and sexual being’s’ (Gemzöe 2002:172). By way of this, Gemzöe reiterates a problematic slide of the national equality project ’in which sex is now gender is now sex is

now woman's reproductive potential and the political battles over it's control' as aptly phrased by Biddy Martin (1994: 107).²⁹

Liinason konstruerar Gemzöe som en essentialistisk feminist som inte erkänner skillnad mellan kvinnor utan istället ser kvinnor som en universell kategori, där moderskap är det centrala genom en analogi mellan kvinna och natur, och där könsskillnaden är den mest grundläggande kategorin. Liinason behöver skriva in Gemzöe i rollen som den essentiella feministen, som tror på en grundläggande könsskillnad och på kvinnor som universell kategori, för att i nästa led, utifrån Gemzöes bok som främsta exempel, kunna visa att den ideologiskt sammanfaller med HSV:s beskrivning av genusvetenskap. Därmed kan Liinason beskriva hur genusvetenskap, baserat på en förståelse av könsskillnaden som den mest grundläggande sociala kategorin, är stommen i både ett nationellt och ett akademiskt projekt som konstruerar män och kvinnor som binära motsatser, "not only resulting in compulsory heterosexuality but also reinforcing the differences between the sexes."³⁰

Genom en serie analogier konstruerar Liinason så genusvetenskap som själva platsen för ett konservativt, heteronormativt nationellt projekt, och sig själv som kritikern med poststrukturalistiska utgångspunkter som ifrågasätter identiteter, könsmässiga såväl som nationella.³¹ Mitt syfte här är inte att kritisera Liinasons läsning av Gemzöe (se istället Gemzöes eget svar³²) utan att se på vilket sätt ett

poststrukturalistiskt tänkande här används som ett sätt att skapa brott mot tidigare historia. Hemmings påpekar, i en artikel från 2007 där hon utvecklar sitt resonemang, att det är just antingen/eller beskrivningen av "vad som hänt" som misslyckas med att se komplexiteterna i den feministiska historien: "Further, these presentations, while narrated as mutually exclusive, combine to produce a remarkably similar account of what has been left behind, namely unity under the category of 'woman'"³³ Liinasons argumentation demonstrerar just detta. Även när det inte är fråga om en förlust som hos Witt-Brattström, utan en kritik i relation till en idé om utveckling, så går den avgörande skiljelinjen mellan nu och då vid det som Liinason beskriver som enhet under kategorin "kvinna".

Mitt intresse här gäller de temporala modeller som ligger implicit i Liinasons argumentation. Hon avslutar sin artikel med en appell att vi måste bryta med teleologin som finns inskriven i genusvetenskapens nationsgrundande curriculum: "*Breaking with the teleology that is constructed through references to a common past and a shared future*".³⁴ (min.kurs.) Med ord som "bryta" och "teleologi" framkallar Liinason svensk genusvetenskap som en solid och förutbestämd konstruktion som det är de genusteoretiska kritikernas uppgift att slå sönder. Även den närliggande historien om svensk genusvetenskaps tillkomst blir en historieskrivning som framkallar dået som det andra i förhållande till kritikerns nu och skapar nya varianter av inkludering och exkludering. Trots sin kritiska uppmaning att skapa "counter-stories", producerar

Liinason en historieskrivning som bygger på irreversibilitet, och som därmed hindrar oss att se ”samtidigheten hos det icke samtida” som Assmann skriver.³⁵ Det är också ett sätt att förhålla sig till det förgångna som i sig upprepar Bermans könskodade beskrivning av tradition och modernitet. Därmed blir, även utifrån en poststrukturalistisk hållning, just den könsskillnad all genusteori ändå vill göra sig av med, återinskriven på temporalitetens nivå.

Otidsenlighet

Historieskrivningar som arbetar genom den irreversibla följdens gestalt riskerar således att göra det förflutna – och därmed framtiden – till den andre med allt vad det innebär av genuskodning och hierarkisering. Likaså suddar generations- och successionstanken ut skillnaden mellan kvinnor i samma tidsepok såväl som likheten i idéer över tid. Ibland påminner teorier och idéer om varandra utan att stå i ett direkt kausalt förhållande. I sin artikel ”The Timeliness of Post-Constructionism” antyder Nina Lykke möjligheten att förstå historia som parallellitet:

Constructionist and post-constructionist feminist ways of theorizing are, as I see it, running in parallel. Back to the early works of Luce Irigaray (1974) and Hélène Cixous (1977) sexual difference theorists, for example, have reflected upon the meaning of bodily materialities. So to do this is not a “new” turn in feminist theorizing. Therefore, it would be highly problematic to use the term “post-constructionism” in a temporal sense and talk about it as if it simply referred to something which came “after” constructionism.³⁶

Att undersöka tekniker för genusteoretisk historieskrivning som Hemmings uppmanar till och att se deras samband med konstruktioner av tid och temporalitet är nödvändigt om inte historieskrivningen bara skall upprepa gamla mönster av inkludering och exkludering.

Sara Edenheim påpekar i slutet av sin artikel också att det är tidsmetaforiken som måste ändras: ”I en kontingent temporalitet kan den feministiska kampen pågå utan att påtvingas en början eller ett slut, den prövar bara flera vägar.”³⁷ I en senare text *Anakronismen: Mot den historiska manin* utvecklar Edenheim tanken att vi måste förhålla oss anakronistiskt till historien.³⁸ Edenheim, som i botten är historiker, vill problematisera historikernas begrepp historicitet: ”Som historiker har jag blivit skolad med imperativet att alltid historisera, alltid råda bot på det förflutnas blinda fläckar och alltid sprida mitt sammanställda resultat till allmänheten. Detta är historikerns motsvarighet till läkareden”.³⁹ För Edenheim är att *historisera* knutet till en uppfattning om historia som bygger just på

en seriell dåtid-nutid-framtid-linje, det vill säga den irreversibla följdens gestalt, där det historiska alltid blir fastlåst i en tid. Historisering, i denna historikernas mening, är tron på att det går att förstå historien utifrån sitt då, vilket genom hennes undersökning visar sig innehålla nog så många problematiska implikationer, såväl politiskt som teoretiskt och vetenskapligt. Alternativet är: ”Anakronismen kan således generellt ses som en politik som tar tiden på fullt allvar genom att man antar den otidsenliga negativitetens funktion.”⁴⁰

Edenheims argument till förmån för anakronismen påminner mycket om Katriina Honkanens, också hon historiker i botten, uppmaning till ett strategiskt glömmande av historien. Det som hon kallar ”virtual non-historicity”:

A strategic forgetting of history is a feminist answer to historicism. Historicism requires that history always be remembered. This way it operates as a stop sign, hindering transformation and new theoretical insights. Historicism leads to a temptation to repeat and speak in the language of history. A strategic forgetting of history is a major methodological tool that enables virtual non-historicity and a feminist philosophy of history.⁴¹

För både Honkanen och Edenheim handlar det om att hitta ett förhållningssätt till historia som inte låser fast företeelser vid en fixerad punkt. Att ”glömma” historien för Honkanen är inte att primärt glömma den faktiska historien, utan att förbli kritisk och dekonstruerande till det språkbruk som präglar all historisk redogörelse. ”A strategic forgetting of history is a response to a suspicion towards the operations of power./.../ To be separate also means ’being between’ as in when a lake separates two shores. Virtual non-historicity is being between historicism and feminist historical thinking.”⁴² För Edenheim är det också en fråga om feministisk teori och praktik. Hon vill med sitt anakronismbegrepp kunna ”förlägga förflutna ting och idéer till vår egen samtid – det vill säga i min tolkning kunna läsa (käll)texter utifrån vårt samtida perspektiv istället för att låtasas att konsensus är möjligt.”⁴³

För en litteraturvetare av nutida snitt (som kommer från samma tradition som Edenheim, med dekonstruktion, Foucault och psykoanalys i bagaget) är det ett påstående som många skulle hålla med om. Kan vi någonsin läsa texter annat än från samtidens horisont? Det är nog den fråga de flesta litteraturvetare skulle ställa sig. Som en jämförelse kan det därför vara intressant att här att påpeka att ”historisera” och ”historicitet” är ord som har en något annan valör och betydelse för historiker som Edenheim och Honkanen än för litteraturvetare. För en litteraturvetare – som redan från början arbetar med fiktiva material som vandrar genom tiden (i detta Strindbergsår har Strindberg också blivit utnämnd

till hederszombie som ”levande död”⁴⁴) – betyder inte historisera att verket fixeras till en viss plats och tidpunkt, det vill säga att göra det till ett historiskt objekt. Tvärtom menar litteraturvetaren med historisering att uppmärksamma hur texten hör hemma både i sin egen tillkomsttid och i nuet, att den har en historia och att dess mening är historiskt relativ. Historisering fungerar ibland som en metod att lyfta fram det partikulära för att bryta ned exempelvis föreställningen om en texts eviga inneboende kvalitéer eller meningsinnehåller.⁴⁵ Men bortsett från denna disciplinära skillnad vill jag ändå lyfta fram vikten av den problematisering av historieskrivning och temporalitet som Honkanen och Edenheim fört fram med sin kritik av historisering i historievetenskapen. Att vara misstänksam mot historieskrivningens språkbruk och tidskonstruktioner är, som jag velat visa i den här texten, en central uppgift för feministisk teori.

Ett annat ord för det som de kallar anakronism och virtual non-historicity är Nietzsches begrepp otidsenlighet, som han använder i sina *Otidsenliga betraktelser*. Nietzsche såg tidigt att historieskrivningen vilade på olika modeller av tid och relationer till historien. I sin andra ”Otidsenliga betraktelse”, *Om historiens nytta och skada för livet* (1874), problematiserar han tre vanliga sätt att förhålla sig till historien, som alla riskerar att göra det förflutna till en kvävande kraft: en *monumentalistisk*, som vill uppvärdera det förflutna på det samtidas bekostnad, en *antikvarisk* som bevarar och hyllar det döda på bekostnad av det levande och kommande, och en rent

kritisk historieskrivning som fördömer allt förgånget så att den till slut förlorar förmågan att värdera det samtida som ett resultat av det förflutna. Vad Nietzsche antyder i sin text är en annan relation mellan samtidighet och historia än de han kritiserat, där historia också alltid är en fråga om skapande: ”Endast ur samtidens högsta kraft må ni tyda det förflutna.”⁴⁶ Längre ned fortsätter han:

ty den historiska bildningens ursprung – och dess inre genomgripande radikala motsättning till den ’nya tidens’ anda, ett ’modernt medvetande’ – detta ursprung *måste* självt åter historiskt förstås, historien *måste* själva lösa historiens problem, vetandet *måste* vända taggen mot sig själv – detta trefaldiga måste är imperativet för den ’nya tidens’ anda, om det nu verkligen finns något nytt, mäktigt, löftesrikt och ursprungligt.⁴⁷

Historiens problem kan bara lösas genom att *vetandet vänder taggen mot sig självt*. Det är en självkritisk historisk attityd. För Nietzsche är lösningen just att se det samtida i det icke samtida som Assmann kallar det. Det betyder att tänka bortom modellen för det irreversibla: ”Det förgångnas språk är alltid ett orakelspråk: endast som framtidens byggmästare, som samtidens kännare kommer ni att förstå det”.⁴⁸ Det förgångna är inte låst i sin egen tid, det är ett orakelspråk, vars tilltal riktar sig mot en framtid. Det är anakronismen upphöjd till naturlag.

Det är Nietzsches otidsenlighetsbegrepp

som Grosz, som länge jobbat med Nietzsche, ansluter sig till när hon lyfter fram just otidsenligheten som central för feministisk teori:

One of the central questions of contemporary feminist theory as it faces a changing future, as it directs itself to the question of change, should be about what is *untimely*, what is out of its time. Something is untimely, out of its own time, either through being anachronistic, which is another way of saying that it is not yet used up in its pastness, it still has something to offer that remains untapped, its virtuality remains alluring and filled with potential for the present and future (this is precisely what a good deal of feminist theory has directed itself to: re-reading the past for what is elided, repressed, unutilized, or unconscious in it).⁴⁹

Som Grosz påpekar har feministisk teori alltid återvänt till historien för att genom om-läsning lyfta fram vad som uteslutits, hållits tillbaka eller förblivit omedvetet. Så växte mycket av den feministiska litteraturteorin fram, genom om-läsningar av ett äldre material som aktualiserades för ett nutida engagemang i en politisk, teoretisk och estetisk förändring. Inom min egen disciplin, litteraturvetenskap har – delvis som en reaktion under 90-talet på den framväxande feministiska teoretiseringen – riktats kritik mot alltför mycket teoretiserande. Det är en kritik som delvis följer samma mönster som den som riktats mot den poststrukturalistiskt influerade

feminismen för att ha blivit teoretisk istället för politisk. Här återfinns också dessa berättelser om brott som skapar märkliga historieskrivningar som vill skilja på text och teori.

Det slags brottskapande historieskrivning som kommer till uttryck i beskrivningar som den ”teoretiska vändningen” och ”efter teorin” underförstår ett glapp mellan litteratur och teori, såväl temporalt som spacialt. Här finns således också en temporal problematik som osynliggör det faktum att litteraturteori ofta växer fram i ett slags symbios med en viss litterär text; så var det exempelvis med Gilbert och Gubaras palimpsestbegrepp som kom ur deras läsning av Charlotte Brontes *Jane Eyre*, liksom Bachtins begrepp det karnivaliska som grundade sig i hans läsning av Rabelais för att ta två kända exempel. Teorier som sedan dess spunnit iväg långt från sitt ursprung. Vi tänker på dessa exempel som moderna teoretiska produkter som applicerats på ett äldre material, men ett annat sätt att förstå dem är att betrakta dem som teoretiska utsagor som faktiskt redan fanns i den äldre texten, som talade tillbaka till forskaren. All tolkning tar på samma gång avstamp i sin egen tid, samtidigt som vi är produkter av ännu verksamma krafter ur det förflutna. Vi kan helt enkelt inte vara något annat än anakronistiska eller otidsenliga.

En annan temporalitet?

Ett annat sätt att förstå relationen mellan teori och text, mellan våra dagars feministiska teori och äldre tiders föregångare är att vägra betrakta dem som åtskilda artmässigt

och tidsmässigt. Och här tror jag exemplet teori och text gör det lättare att skönja en struktur än då man betraktar levande och döda människor. Relationen mellan det de sagt och våra idéer är dock densamma. Istället för att se ett artmässigt och temporalt brott mellan teori och text, mellan nu och då, kan en utgångspunkt få vara att ”teorin” alltid redan är en produkt av den litterära texten. Först då kan vi öppna oss för att se ”samtidigheten i det icke samtida” som Assman säger. Teorin – som inte är något utan den text den tolkar – bär i själva verket vittnesbörd om att litteraturens gengångare går igen i ny form. Judith Halberstam har påpekat att Monstret, vare sig det är en incestuös far som hos Horace Walpole eller ett faktiskt monster som i *Frankenstein*, producerar både rädsla och föreställningen om det normala. Genom sin monstrositet, det vill säga sin icke-mänsklighet producerar monstret det mänskliga som en diskursiv effekt, påpekar Halberstam.⁵⁰ Modernitetens spöken hemsöker oss för att de är just o-döda.

Även om tid inte är centralt i gotikforskningen så snuddar queer- och gotikforskaren George Haggerty vid tidens problematik, när han skriver: ”Rather than look back from the twentieth century, that is, to see how sexuality functions in gothic fiction, I prefer to look forward from the eighteenth century to understand how gothic fiction gave sexuality a history in the first place.”⁵¹

Framväxten av den nu omfattande moderna gotikforskningen med starka influenser från queer och dekonstruktion, sammanfaller också med Derridas

i inledningen återopade *Marx spöken* (1993). Derrida läser Marx spöken, och Marx som ett spöke, i en lång vindlande

Modernitetens spöken hemsöker oss för att de är just o-döda.

text som ytterst behandlar det politiska och etiska men genom en relation till de o-döda. Derridas text har inte historieskrivning som sitt huvudtema, likväl finns där en kritik av traditionell historieskrivning; en vilja att söka ”en annan öppning av det händelsemässiga”.⁵² Derridas begrepp ”hemsökologi” (”hantologi”) blir till en bild för ett annat sätt att tänka relationen till texter ur det förflutna.⁵³ Eftersom feministisk tanketradition, nutida likväl som förfluten, primärt möter oss i skepnad av en text kan därför hemsökologin fungera som en bild för relationen till det förflutnas tanketradition. Lykke nämner *parallellitet* som ett sätt att förstå när något likt, men inte identiskt detsamma, dyker upp igen. Hemsökologi kan vara ett annat ord för samma fenomen. Edenheim skriver i sin artikel att hon och många med henne visst läser texter från 1970-talet, men det är inte samma 70-tal som sörjs i generationsmetaforikens artiklar. Ett annat sätt att förstå relationen mellan nuet och 70-talet än genom brott och generationskonflikter skulle då vara att se de 70-talstexter Edenheim återopar som spöken som går igen. Kanske representerar de en del av 70-talet som epoken själv, som Grosz skriver ”elided, repressed, unutilized”, vilket medför

att de nu går igen och löper parallellt med vår egen tid. Derrida skriver: ”Det levande verket blir detta ting, det Ting som likt ett undflyende spöke *bemödar sig* om att bebo utan någon egentlig bostad, eller att hemsöka, som ett ogripbart spöke, både min-

Spöket tillåter oss att förstå historien i andra termer än genom brott, vändningar och förluster.

net och översättningen. Ett mästerverk rör sig alltid, per definition som en vålnad.⁵⁴ Tänk Wollstonecraft eller de Beauvoir, vad är de om inte just vålnader, o-döda?

Litteraturen, föregångarens text, är aldrig helt skild från teorin, den hemsöker oss. Dess hemligheter och innebörder finns inte där för att avtäckas, utan de verkar i och genom teorin, genom oss. Att läsa är att tala med spöken. För, som Derrida påpekar, när vålnaden dyker upp för andra gången i *Hamlets* första scen, vänder sig Marcellus till Horatio och säger ”du som är lärd, Horatio, tala till den!”⁵⁵

Att tala med spöken är det inte just det de lärda fått lära sig att *inte* göra frågar sig Derrida sedan? ”Det har aldrig funnits en *scholar* som, i egenskap av *scholar*, inte tror på en skarp distinktion mellan det verkliga och det överkliga, det faktiska och det icke-faktiska” (bortom detta finns bara ”teaterfiktio, litteratur”!).⁵⁶ Denna fråga, huruvida man kan tala med spöken eller inte, löper som en röd tråd genom *Marx spöken*, och Derridas svar är till sist jakande. Men först då man rör sig bortom

denne apostroferade *scholar*, förstådd som en traditionell rationalist. I en senare intervju bekräftar Derrida att ”Spectral logic is *de facto* a deconstructive logic. It is the element of haunting in which deconstruction finds its most hospitable place, at the heart of the living present, in the most lively pulsation of the philosophical.”⁵⁷

Liksom för 1700-talets gotiska författare som Horace Walpole, Anne Radcliffe och Matthew Lewis, och dagens queerreception av dessa författare, blir spöket, vare sig det är där eller inte där, vare sig levande eller död, vare sig verklig eller överklig, just den figur som befinner sig i ett mitt emellan och som därmed kan utmana all binär logik. Som en sådan närvarande icke-närvaro blir spöket det ultimata tecknet för dekonstruktionen, därför att det är obestämbarhet, dissemination, farmakon – spår med andra ord av just allt det som trotsar logiken i det binära tänkandet.

Spöket som en figur som trotsar den binära logiken är en utmärkt feministisk följeslagare. Hur talar man då med spöken? Hur kan feministisk teori förhålla sig till sina föregångare och hur lyssnar man på ett spöke utan att själv bli ett? Hamlet går under därför att han gör exakt det som spöket beordrar honom, nämligen att hämnas. Han omtolkar inte uppmaningen utifrån sin egen situation. Det är inte genom att citera spöket exakt som hemsökologin kan vara ett fungerande verktyg. Det vore att precis som Hamlet bli fast i generationsproblematikens låsta koreografi. Det är inte heller genom att avvisa spöket som irrationellt dravel. Spöken som avvisas kommer just att hemsöka en, i en eller annan form.

Spöket tillåter oss att förstå historien i andra termer än genom brott, vändningar och förluster. Spöket, gengångaren, finns alltid redan där, eftersom den feministiska teorins vridande av tiden ur led, i led, alltid på samma gång är en produkt av det förflutna och stöpt i sin samtid. Just för att feministisk tanketradition alltid har investerat i en framtid som på ett eller annat sätt är åtskild från samtiden, behöver vi den obestämbara gengångaren som följeslagare för att kunna vara verkligt otidsenliga. Det vill säga att fortsätta uppgiften att vrida tiden ur led.

Noter

- 1 Sarah Waters: *The Little Stranger*, Virago 2009, s. 326.
- 2 William Shakespeare: *Hamlet*, Britt G. Hallqvist (övers.), Ordfront 1986, s. 39; originalspråk: "The time is out of joint: Oh cursed spight, That ever I was born to set it right." (Akt I scen 5). Den här artikeln är en utveckling av två andra artiklar inom mitt forskningsprojekt "An investigation of historicizing as a method in gender theory and research in Sweden", inom ramen för det mångvetenskapliga RJ-finansierade projektet "Tid, Minne Representation" vid Södertörns högskola. Se Claudia Lindén: "Hur skriver feminister genushistoria? Metaforik och temporalitet i samtida svensk feministisk historiografi", *Fält i förvandling. Svensk litteraturvetenskaplig genusforskning idag och i morgon*, Eva Heggstad, Anna Williams, Ann Öhrberg (red.), Uppsala universitet 2012 (under publicering), samt Claudia Lindén: "Temporality and Metaphoricity in Contemporary Swedish Feminist Historiography", *Rethinking Time. Essays on History, Memory, and Representation*, Hans Ruin & Andrus Ehres (red.) Södertörn Philosophical Studies No 9, Huddinge 2011.
- 3 Jacques Derrida: *Marx spöken, skuldstaten, sorgearbetet och Den nya internationalen*, Jonas (J) Magnusson (övers. från franska), förord: Martin Hägglund, Daidalos 2003, s. 33.
- 4 Elizabeth Grosz: "The Untimeliness of Feminist Theory", *NORA, Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 2010:1, s. 51.
- 5 Rita Felski: *The Gender of Modernity*, Harvard University Press 1995, s. 1.
- 6 Felski 1995, s. 2.
- 7 Aleida Assmann: *Tid och tradition: Varaktighetens kulturella strategier*, Peter Jackson (övers.), Nya Doxa 2004, s. 76.
- 8 Assmann 2004, s. 74.
- 9 Assmann 2004, s. 74.
- 10 Reinhart Koselleck: *Erfarenhet, tid och historia. Om historiska tiders semantik*, (1979) Joachim Retzlaff (övers.), Daidalos 2004, s. 140.
- 11 Katriina Honkanen: *Historicizing as a Feminist Practice. The places of History in Judith Butler's Constructivist Theories*, Institutet för kvinnoforskning. Ser. A:547, Åbo 2004, s. 102.
- 12 Ulla Manns: "Så skriver vi historia. Den svenska kvinnorörelsen ur ett historiografiskt perspektiv", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2000:4, s. 8.
- 13 I såväl Sverige som i våra nordiska grannländer har det producerats sådana böcker de senaste åren: Bente Hansen: *En kön historie: erindringer fra kvindebevægelsen*, Lindhardt & Ringhof 2004; Ida Blom: *Vi var med-: kvinnekamp i Bergen på 1970-tallet*, Bodoni forlag 2007; *Den flygande feministen och andra minnen från 70-talet*, Pia Ingström (red.), Schildt 2007; Ebba Witt-Brattström: *  alla k ra systrar! Histo-*

- rien om mitt sjuttital*, Norstedts 2010; *Tusen systrar ställde krav: minnen från 70-talets kvinnokamp*, Ingrid Sillén (red.), Migra 2010; Gunilla Thorgren: *Grupp 8 & jag*, Norstedts 2004; *Föregångarna: kvinnliga professorer om liv, makt och vetenskap*, Kirsti Niskanen & Christina Florin (red.), SNS förlag 2010.
- 14 Claire Hemmings: "Telling feminist stories", *Feminist Theory* vol. 8, 2005:2, s. 116. Hemmings blev kritiserad av Rachel Torr i "Whats wrong with aspiring to find out what really happened in academic feminism's recent past", *Feminist Theory* vol. 8, 2007:1. Hemmings svarade i "What is a feminist responsible for", *Feminist Theory* vol. 8, 2007:1. Ebba Witt-Brattström: "När systerskapet var politisk handling", *Dagens Nyheter*, 8/3 2011.
 - 15 Yvonne Hirdman: "Han och hon och dom - frågor i tidens töcken", *Att göra historia - vänbok till Christina Florin*, Maria Sjöberg och Yvonne Svanström (red.), Institutet för framtidsstudier 2008, s. 43.
 - 16 Ebba Witt Brattström, "Feminism i kris", *Hertha* 2009:150, s. 65.
 - 17 Witt-Brattström 2011.
 - 18 Assmann 2004, s. 74. Att generationsmetaforiken uppfattas som problematisk även över åldersgränserna visas bl.a. av den artikel i *DN* där elva feminister från olika generationer gick i svaromål mot Ebba Witt-Brattströms artikel 8/3 2011. Malin Axelsson, Suzanne Osten, Maria Sveland, Farnaz Arbabi, Hanna Hallgren, Athena Farokhzad, Vanja Hermele, Birgitta Englin, Fataneh Farahani, Lawen Mohtadi och Pia Laskar, "Generationskrig. Witt-Brattström skapar motsättningar som inte finns", *Dagens nyheter kultur*, 14/3 2011.
 - 19 Witt-Brattström citerade Sangregorios uttalande för att understryka sitt argument, men Sangregorios ursprungsartikel är inte i sitt syfte polemisk mot yngre feminister. Inga-Lisa Sangregorio: "Kärlek vid första ögonkastet", *Tusen systrar ställde krav. Minnen från 70-talets kvinnokamp*, Ingrid Sillén (red.), Migra 2010, s. 99.
 - 20 Hemmings 2005, s. 116.
 - 21 Witt-Brattström 2009, s. 69.
 - 22 Witt-Brattström 2009, s. 69. Hon skriver också "våra dagars postfeministiska önskedröm, att själva benämnet 'kvinna' är ett övergrepp.", se Witt-Brattström 2010, s. 191.
 - 23 Sara Edenheim, "Några ord till mina kära mödrar ifall jag hade några", *Tidskrift för genusvetenskap*, 2010:4, s. 111.
 - 24 Edenheim 2010, s. 115.
 - 25 Edenheim 2010, s. 118.
 - 26 Hemmings 2005, s. 116.
 - 27 Mia Liinason: "Institutionalized Knowledge: Notes on the Processes of Inclusion and Exclusion in Gender Studies in Sweden", *NORA, Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 2010:1. Artikeln ingår i oförändrat skick som nr IV i Mia Liinasons sammanläggningsavhandling *Feminism and the academy: exploring the politics of institutionalization in gender studies in Sweden*, Lund 2011.
 - 28 Liinason 2010, s. 39.
 - 29 Liinason 2010, s. 41.
 - 30 Liinason 2010, s. 45.
 - 31 Liinason menar att 1970- och 80-talens feminism konstruerade en specifikt svensk "'we-pride' produced in contrast to the outside world - in turn characterized by chaos, irrationality, and conflicts". Liinason 2010, s. 44. Även här tycks Liinason i polemiska syften hårdra sin kritik. Påståendet att 1970- och 80-talens feminism konstruerade en oproblematiserad vi-känsla har fog för sig, men som Ulla Manns

- visat i sin analys av nordisk kvinnoforskning, var detta "vi" aldrig nationellt utan nordiskt. Det är just föreställningen om att det fanns en given *transnationell* gemenskap över de nordiska länderna som både tog alltför lätt på språkförbistringar och skillnader mellan kvinnor som Ulla Manns dekonstruerar i sin artikel "En ros är en ros är en ros. Konstruktionen av nordisk kvinno- och genusforskning", *Lychnos* 2009.
- 32 Lena Gemzöe: "Faux Feminism? A reply to Mia Liinason's Position Paper", *NORA, Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 2010:2 s. 122-128.
- 33 Claire Hemmings 2007, s. 70.
- 34 Liinason 2010, s. 45.
- 35 Assmann 2004, s. 74.
- 36 Nina Lykke: "The Timeliness of Post-Constructionism", *NORA, Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 2010:2, s. 131-136.
- 37 Edenheim 2010, s. 117.
- 38 Sara Edenheim: *Anakronismen: Mot den historiska manin*, Glänta 2011.
- 39 Edenheim 2011, s. 7.
- 40 Edenheim 2011, s. 100.
- 41 Honkanen 2004, s. 183.
- 42 Honkanen 2004, s. 184.
- 43 Edenheim 2011, s. 100.
- 44 Bloggen Swedish Zombie lottade i maj 2012 ut pins med Strindberg som zombie. Se <http://www.swedishzombie.com/2012/05/utlottning-walking-dead-vol-3-och-4.html>. Publicerad 31/5, hämtad 1/6 2012.
- 45 Kristina Fjelkestam: *Ta tanke. Feminism, materialism och historiseringens praktik*, Sekel bokförlag 2012, s. 8 ff.
- 46 Friedrich Nietzsche: "Om historiens nytta och skada för livet", Nikanor Teratologen (övers.), *Friedrich Nietzsche Samlade skrifter, bd 2, Otidsenliga betraktelser I-IV, Efterlämnade skrifter 1872-1875*, Thomas H. Brobjer, Ulf I. Eriksson, Peter Handberg och Hans Ruin (red.), Symposion förlag 2005, s. 118.
- 47 Nietzsche 2005, s. 127 f.
- 48 Nietzsche 2005, s. 118.
- 49 Grosz 2010, s. 48.
- 50 Judith Halberstam: *Skin Shows. Gothic Horror and the Technology of Monsters*, Duke University Press 1995, s. 45f.
- 51 George E. Haggerty: *Queer Gothic*, University of Illinois Press 2006, s. 5. Det finns en intressant koppling mellan gotikforskning och queerteori. Haggerty påpekar att flera av de som senare gjort sig ett namn inom LGBT/queerstudies faktiskt skrev sin doktorsavhandling om gotisk litteratur. Förutom Haggerty själv så gäller detta Eve Kosofsky Sedgwick, Judith Halberstam, Lee Edelman och Claudia Johnson. Haggerty menar att "This is not accidental. Gothic writing addresses concerns central to anyone interested in the literary representations of sexuality", s. ix.
- 52 Derrida 2003, s. 121.
- 53 Derrida 2003, s. 42.
- 54 Derrida 2003, s. 51.
- 55 Shakespeare 1986, s. 9, (akt I, scen 1),
- 56 Derrida 2003, s. 43.
- 57 Jacques Derrida: *Echographies*, De la Television Gallilée/Institut national audiovisuel 1996. Citerat efter Colin Davies: *Haunted Subjects. Deconstruction, Psychoanalysis and the Return of the Dead*, Palgrave 2007, s. 75.

Nyckelord

Tid, feministisk teori, svensk feminism, otidsenlighet, anakronism, Claire Hemmings, Sara Edenheim, Katarina Honkanen, Jacques Derrida

Claudia Lindén

Avdelningen för litteraturvetenskap
Inst. för genus, kultur och historia
Södertörns högskola
141 89 Huddinge
E-post: claudia.linden@sh.se